

MECHANICKÝ POMERANČ v době covidu

vydáno: 27.9.2020, Milan Líčka, i-divadlo.cz

První premiérou sezóny Divadla Petra Bezruče se stala hra MECHANICKÝ POMERANČ, kterou podle románu Anthonyho Burgesse zdramatizovala Lenka Havlíková a režijně uchopila Tereza Říhová. Obě se zde představují poprvé a jde teprve o druhé české divadelní uvedení a novou adaptaci tohoto románu. Pojetí je věrné předloze, v níž je na osudech inteligentního, ale zkaženého mladíka ukázána úpadková společnost, kde frustrace budí agresivitu a kde z toho těží politická manipulace. Inscenace rezonuje se současnou situací, kdy za pandemie zesílila mediální masáž a ovládnání společnosti. Dlouho očekávaná premiéra (na jaře ji právě covidová opatření překazila) se uskutečnila 18. září.

Anthony Burgess (1917-1993) vedl extravagantní život, tvořil v řadě uměleckých oborů, napsal mnoho hudebních skladeb a čtyři desítky románů, z nichž nejznámější je Mechanický pomeranč (1962) inspirovaný jeho pobytem v SSSR. Násilí a jeho mocenské zneužití v románu natolik provokovalo, že byl v Británii zakázán a dlouho se šířil jen v opisech. Světovou proslulost mu přinesla mistrovská filmová adaptace Stanleyho Kubricka (1971). U nás vyšel román až r. 1992 v překladu Ladislava Šenkyříka, který původní rusismy v „týnské“ mluvě nahradil stovkou slovíček inspirovaných angličtinou, ruštinou, němčinou, romštinou, vymyslel i novotvary, takže k dokonalému porozumění je nutno knihu číst s jejich seznamem při ruce. Mnoho z nich se objevuje v dramatinizaci a to občas ztěžuje přesné pochopení.

Divadelní scéna je vystavěna ve třech úrovních: předscéna je pokryta černobílou mozaikou, stojí tu dvě červená křesla a vpravo stolek s psacím strojem. Na obou stranách černě potažené scény jsou ke stěně uchycena barová sedátka a uprostřed ubíhá prostor k zadní stěně tvořené plátnem Prám Medúzy Théodora Géricaulta. (Obraz znázorňující jeho vizi v oceánu ztraceného voru s mrtvými i těmi, co přežili jako kanibalové, vzbudil podobné pobouření jako mnohem později Mechanický pomeranč. Volba obrazu v inscenaci parafrázuje rozvrácenou individualistickou společnost, v níž je člověk člověku vlkem). Za průsvitným plátnem později probíhá děj, ve vrcholné chvíli je stěna vyvrácena, dovnitř vtrhnou herci a zezadu reflektory oslní diváky. Ke stylizaci postav slouží velké rusé paruky, při přepadu má banda přes obličej punčochy. Vedle klasické hudby jsou místy použity i současné rytmy.

Knih je psána v ich formě jako výpověď Alexe, který se představuje jako „váš pokorný vypravěč“. Divadelní adaptace přetváří text na monolog s dramatickými scénami, ve všech je Alex přítomen. Sledujeme jeho cestu zločinu a trestu, který vrcholí léčbou vedoucí k „reformování“ osobnosti sledováním projekce obrazů násilí doprovázených klasickou hudbou. Po propuštění je neschopen se fyzicky bránit a je podroben odplatě těch, kterým ublížil, avšak po úrazu se mu podaří vrátit do původního stavu osobnosti. Poslední část, kdy se vzniklé aféry kolem nehumánní léčby snaží využít politici, je aktualizována, v projevu politika se silnou ruku můžeme vidět Babiše, další mluví jako Zeman. Ale Alex se využít nedá...

Ve hře vystupuje víc než čtyřicet postav, všechny zvládlo třináct herců. Alexe ztělesnil Jakub Burýšek jako bystrého mladíka sršícího energií, mistra přetvářky, zvrácených nápadů a činů, který se ničeho neštítí a zabítí považuje jen za nehodu. Těžce snáší stav, kdy je po „lčbě“ jakoby ochrnut a o to více si užívá, když se mu podaří zbavit reflexů potlačujících agresí, vmlouvavému ministrovi s rozkoší zlomí vaz a obleče si jeho sako. Z jeho protihráčů je nejvýraznější Lukáš Melník v roli spisovatele, autora knihy Mechanický pomeranč, jednou Alexem pokořený, podruhé jej využije a mstí se, a také v roli vězeňského kaplana, který tvrdí,

že Bůh dal člověku vůli věřit a být dobrý, a proto nevěří násilné léčbě, která má zlého člověka učinit dobrým. Z dalších utkvějí Dušan Urban, Ondřej Brett a Vojtěch Johaník jako členové bandy i jako politici. O ostatních lze říci, že přesně plní režijní zadání.

Inscenace přišla jako na zavalanou, v době covidové krize je třeba varovat před našimi i nadnárodními politickými „léčiteli“, kteří se snaží lidi usměrnit, předělat a jim podvolit. Téma MECHANICKÉHO POMERANČE ovšem samo o sobě natolik přesvědčivě vypovídá o příčinách zla, nutnosti svobodné volby, individuálním a mocenském násilí a manipulaci, že se bez takové situace může obejít. K promýšlení a procítění je toho ve hře mnoho, to podstatné a nepominutelné ovšem je, že inscenace nabízí živé, nespoutané divadlo s nadšenými, perfektně sehranými herci, divadlo, jaké mají diváci (nejen) u Bezručů rádi.